

Afetinan'ın M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları

Ayşe Afetinan, Mustafa Kemal Atatürk'ün manevî evlatlarından biridir. Atatürk'ün 1925 yılında İzmir'i ziyareti sırasında tanışmışlardır. O sırada 17 yaşında olan Afetinan'ın ailesinin Selanik'in Doryan Kasabası'ndan olması, Mustafa Kemal Atatürk'ün dikkatini çekmiş ve onunla ilgilenmiştir. Yabancı dil öğrenmek ve öğrenimini sürdürmek isteğini gerçekleştirmesinde kendisine yardımcı olmuştur. Atatürk'ün yakınında bulunmasının da sağladığı avantajla Afetinan, Atatürk ile ilgili çok sayıda eser bırakmıştır. M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları da bunlar arasındadır.

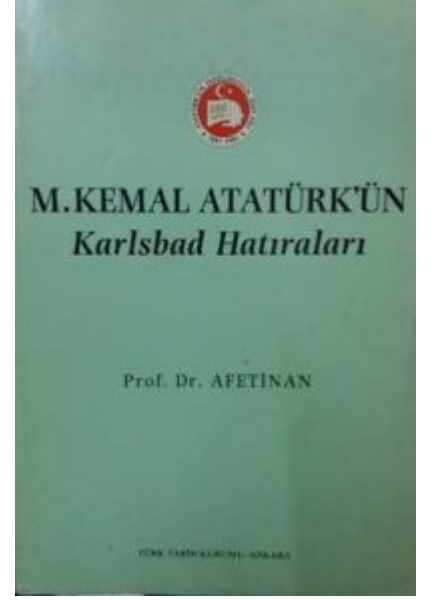
Eser, Atatürk'ün tedavi için gittiği Karlsbad'da tuttuğu günlüğe dayanmaktadır. Afetinan'ın belirttiğine göre, söz konusu günlük, 1931'de tarih çalışmalarının yapıldığı bir sırada, Çankaya'daki eski köşkün kütüphanesinde kendisi tarafından keşfedilmiştir. Bu keşiften çok memnun olan Atatürk ise günlüğünü ileride yayımlamak üzere ona vermiştir.

Karlsbad, günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içinde, Bohemya bölgesinde bulunan Karlovy Vary'dir. Kaplıcalarıyla, kâğıt helvaları ve porselenleri ile ünlü olan bu turizm kenti, Batı Bohemya'da 1370'de İmparator IV. Karl tarafından kurulmuştur. Özellikle böbrek, sindirim sistemi ve romatizmal hastalıkların tedavisi amacıyla içme kürü, banyo kürü ve çamur banyosu olmak üzere kaplıca tedavisi yapılan bu yerleşim yerinde çok sayıda kaplıca vardır. Ayrıca Uluslararası Karlovy Vary Film Festivaliyle de bilinen ve "*Kralın Banyosu*" anlamına gelen şehir dünyadaki pek çok ünlü siyasî, asker ya da sanatçı tarafından ziyaret edilmiştir. Günümüzde, Karlsbad'da Mustafa Kemal Atatürk'ün böbrek hastalığı nedeniyle tedavi gördüğüne dair bir levha bulunmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk, 30 Haziran 1918 Pazar gününden 28 Temmuz 1918 Pazar gününe kadar tuttuğu ve yaklaşık bir aylık süreyi kapsayan günlüğünde tedavisine, yaptığı gezintilere, sohbetlerine, anılarına, okuduğu kitaplara, dönemin askerî, siyasî ve sosyal sorunları ile ilgili düşüncelerine yer verirken geleceğe yönelik tasavvurlarını da anlatmıştır. Askerlik mesleğine yönelik bakış açısını da ifade ettiği bu eserden, onun iç dünyasına ve kişiliğine yönelik bazı bilgilere de ulaşılabilmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, Karlsbad'a tedaviye gitmeden önce Trablusgarp Savaşı'na katılmış, özellikle Çanakkale Cephesi başta olmak üzere Birinci Dünya Savaşı'nın başarılı komutanlarından biri olmuştur. Ayrıca kısa bir süre sonra tahta geçecek olan **Vahdettin** ile birlikte, 15 Aralık 1917 - 05 Ocak 1918 tarihleri arasında, Almanya'ya giderek cephede incelemelerde bulunmuştur.

Atatürk'ün ilk defa Trablusgarp Savaşı sırasında beliren sol böbrek ağrıları, Çanakkale Savaşı sırasında tekrarlamış ve ağrıları 1916 yılında çok daha sıkıntılı bir vaziyet almıştır. Söz konusu rahatsızlıkları sırasında kendisini **Dr. İbrahim**

Afetinan'ın M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları

Tali Bey (Öngören) muayene ve tedavi etmiştir. Vahdettin ile birlikte gittiği Almanya seyahatinden döndüğünde ise sol böreğindeki iltihaplanma nedeniyle bir kez daha hastalanmış, bu defa yaklaşık bir ay yatağından çıkamamıştır. Hastalığı nedeniyle çok acı çekmiş, ancak Türkiye’de tedavi edilemeyince, arkadaşı Dr. Rasim Ferit’in önerisiyle tedavisini yurt dışında yaptırmaya karar vermiştir. Gerekli izinleri aldıktan sonra da 25 Mayıs 1918’de, emir eri Şevki ile birlikte, Viyana’ya gitmek üzere yola çıkmıştır. Viyana’da Bristol Oteli’ne yerleşmiştir. Dr. Buyes’in tavsiyesi ile muayene olduğu Ürolog Prof. Dr. Otto Zuckerkandl kendisinde kolibasili olduğunu tespit etmiş ve Cottage Sanatoryumu’na yatmasını önermiştir. Bir süre burada tedavi olduktan sonra, doktorunun isteğiyle kaplıca tedavisi görmek üzere 30 Haziran 1918 akşamı trenle Karlsbad’a doğru hareket etmiştir. Burada, haftalığı 140 krona, Rudolfs Hof adlı konağın bir dairesine yerleşmiştir. Karlsbad’da Dr. Vermer adında biri tarafından tedavi edilmiştir. Ancak kendisinin ifade ettiği üzere bu tedaviden istediği sonucu alamamış ve tam olarak iyileşememiştir. Çünkü günlüğünden de anlaşıldığı gibi, doktorunun muayene sonrası hazırladığı tedavi programını aksatmıştır. Buna karşın İlber Ortaylı, burada gördüğü tedavinin tüm yaşamı boyunca uyguladığı en ciddi ve istikrarlı tedavi olduğuna dikkat çeker.

“Geçen Günlerim” başlığı adı altında tutulan günlük, 21 boy ve 15 cm eninde olan altı defterden meydana gelmiştir. 158 sayfadan ibarettir. Defterlerdeki notlarda, gün ve saat belirtilmiştir. Altıncı defter, yalnızca bir sayfadan ibarettir ve Karlsbad’dan, Viyana’ya geldiği güne aittir. Günlük, eski harflerle yazılmış olmasına karşın, 13 Temmuz 1918 - 14 Temmuz 1918 günlerine ait 94 - 134 sayfalar arasındaki kısımlar tamamen Fransızca yazılmıştır. Ayrıca bazı sayfalarda yine Fransızca cümlelere yer verilmiş ve yabancı isimler de Latin harflerle belirtilmiştir.

Günlük incelendiğinde, Mustafa Kemal Atatürk’ün yaşadıklarını günü gününe not etmediği görülmektedir. Bunu ertesi güne bıraktığı gibi, günleri birleştirerek not aldığı da olmuş, bazen de bir gün önce yaşadığı olayların sonuçlarını da içine alan şekilde notlar almıştır. Ayrıca günlüğüne yaşadığı her şeyi de kaydetmemiştir.

Günlüğünden anlaşıldığına göre, Mustafa Kemal Atatürk’ün Karlsbad’ki günleri, tedavisinin dışında, oldukça yoğun geçmiştir. Her şeyden önce kısa bir süreliğine de olsa dinlenmek, yabancı dilini geliştirmek, kitap okumak, ülkesinin geleceğine yönelik düşüncelerini gözden geçirmek ve bunları başkalarıyla tartışmak için bir fırsat yakalamıştır.

Kitaplarını genellikle yatmadan önce okumuştur. Okuduğu kitaplar arasında, Andre Beaumier’in Revolte adlı kitabı ile Marx’ın Das Kapitali’nin bir eleştirisi de vardır.

Ayrıca orada iken karşılaştığı kişiler arasında Albay Emin Bey, eski İzmir Polis Müdürü Celal Bey, Selanik Askeri Rüştiyesi’nden sınıf arkadaşı Mahmut Efendi, Cemal Paşa’nın eşi ve kardeşi Kemal Bey, Hüseyin Cahit Bey, Seyfi Bey ve eşi de bulunmaktadır. Günlüğünde, söz konusu kişilerle yaptığı sohbetlerin detaylarına geniş bir yer ayırmıştır. Ayrıca yabancı dilini ilerletmek amacıyla Fransızca ve Almanca dersler de almıştır.

Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili olarak birçok bilgi içeren günlükten, onun kişiliğine yönelik bazı bilgilere de ulaşılabilmektedir. Günlükteki notlarından anlaşıldığı kadarıyla, kendine göre bir tarzı olan, detaylara, kişisel temizlik ve bakımına önem veren, karşısındakini incitmekten çekinen, titiz, kibar, medeni cesarete sahip, inandıklarını açıkça ifade etmekten çekinmeyen, hazır cevap ve bazen günlüğünde kullandığı mizahî bir anlatımdan da hareketle, nüktedan olduğu söylenebilecek bir kişiliği vardır.

Günlüğündeki notlara göre, ülkesinde yaşanan toplumsal ve siyasal sorunlara karşı da kayıtsız değildir. Olay ve olgulara bir aydın duyarlılığıyla yaklaşarak sadece sorunları tespit etmekle kalmamış, çözüm önerilerinde de bulunmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, Karlsbad'da iken karşılaştığı kişilerle yaptığı sohbetler esnasında dile getirdiği düşüncelerini günlüğüne aktarmıştır. Bu satırlardan, onun fikrî alt yapısının kökenlerine ve bunların nasıl ve hangi koşullarda şekillendiğine yönelik bilgiler de elde edilebilmekte dahası yeni Türk devletinin kuruluş felsefesinin, tümüyle olmasa bile önceden belirlenmiş bir düşüncenin sonucu olduğuna yönelik ipuçlarına ulaşılabilmektedir.

Ona göre, ilerlemek için toplumsal dönüşüm zorunludur. Osmanlı toplumunun gelişmesi için, değişmesi gerektiğine inanan Mustafa Kemal Atatürk, değişimin de kökten olmasının zorunluluğuna inanmıştır. 6 Temmuz 1918'de defterine yazdıkları ile toplumun değişimi konusunda neden ıslahatçı ve evrimci değil de, köktenci ve radikal bir tutum izlenmesi gerektiği konusundaki inancını açıkça belirtmiş ve şunları söylemiştir:

"Ben her vakit söylerim, burada da bu vesile ile arz edeyim benim elime büyük salâhiyet ve kudret geçerse, ben hayat-ı ictimâiyemizde arzu edilen inkılâbı bir anda bir "Coup" ile tatbik edeceğimi zannederim. Zira ben, bazıları gibi efkâr-ı avamı, efkâr-ı ulemayı yavaş yavaş benim tasavvuratım derecesinde tasavvur ve tefekkür etmeğe alıştırmak suretiyle bu işin yapılacağını kabul etmiyor ve böyle harekete karşı ruhum isyan ediyor".

Eserde, Atatürk'ün saltanat kurumuna yönelik düşünceleri hakkında da bilgiler yer almaktadır. O sırada, Sultan Reşat'ın ölümü ve yerine Vahdettin'in tahta çıkışı karşısındaki tepkisi, onun saltanat kurumu hakkındaki düşünceleri hakkında ipucu vermektedir. Günlüğünde yazdıklarından anlaşıldığına göre, padişah değişimini bir memleket ve millet için çok büyük bir hadise olarak görmekle birlikte, ne saltanat kurumuna ne de onun başında bulunan padişaha bir değer atfetmediği anlaşılıyor.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, günlüğünde en fazla yer verdiği konulardan biri de kadın ve erkek ilişkileri ile evlilik kurumu olmuştur.

O, kadın ve erkeğin toplumsal hayatta eşit ve özgür olmaları gerektiğini savunmuştur. Günlüğünde, hayattan edinilecek tecrübelerin bir bireyin öğrenme sürecindeki önemine değinen Mustafa Kemal Atatürk, bu konuda kadınlara da eşit fırsat tanınmasının zorunluluğuna işaret etmiştir.

Öte yandan kadın ve erkeğin evlilikleri süresince yaşamlarını fikren ve maddeten birbirlerine adamaları gerektiğini de söyleyerek evli bir kadın ve erkeğin sadece evde değil, evin dışında da birlikte vakit geçirmelerinin özellikle erkeğin sadakati açısından önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Ona göre, evli bir erkek ve kadın aslında hayatı paylaşmaktadırlar. Bu nedenle, her ikisinin de birbirini mutlu edebilmesi için iyi bir şekilde eğitilmeleri gerekmektedir. Ancak özellikle kadınların eğitilmesinin önemini vurgulayan Atatürk, bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

"Bu kadın meselesinde cessus olalım. Vesveseyi bırakalım... Açılınlar onların diğamlarını ciddi ulum ve Fünun ile tezyin edelim. İffeti, fenni sıhhi surette izah edelim. Şeref ve haysiyet sahibi olmalarına birinci derecede ehemmiyet verelim."

Günlüğünde, devlette sorumlu mevkide bulunanların, nasıl bir yönetici olmaları gerektiği konusuna da değinen Mustafa Kemal Atatürk, *"Bir recül-i devlet kendi insanî hislerine tâbi olarak, mesail-i devleti halledemez, o selâhiyete mâlik değildir. Memleket kimsenin malikânesi değildir. Yalnız, biz Türkler memleket ve milletin idaresini elimize aldığımız zaman, kendi umûr-ı zâtiyemizdeki ulûv-i cenâb-ı umûr ve mesail-i devletin ecânible hallinde düstur ittihâz ediyor, bir çocuk gibi aldıyoruz."* diyerek, yöneticilerin devleti kendi özel işlerini yönetiyor gibi yönetemeyeceklerini ve aksi

takdirde yönetimde zaafa neden olacağını belirtmiştir.

Öte yandan toplumların yaşayışları, inançları, değerleri vb. konularda birbirlerinden bazı farklılıkları olabileceğine de işaret etmiştir. Bu farklılıklara değinirken, bunları toplumların birbirlerine karşı üstünlüğü ya da birinin iyi, diğerinin kötü olduğu şeklinde bir yaklaşımla açıklamaması da onun hümanist yönünü açığa çıkarmaktadır.

Eserinde bir komutanın nasıl olması gerektiği konusuna da değinen Mustafa Kemal Atatürk'e göre, bir komutanın cesareti aldığı sorumlulukla ölçülür. Bu nedenle, komutanlar sorumluluk almaktan çekinmemelidirler. Ayrıca günlüğünde, doğru karar vermenin ve yaptığı işte isabet göstermenin de bir komutan için her şeyden daha önemli olduğunun altını çizmiş ve Türk ordusundaki komutanların en büyük zaafının geri çekilme manevrası konusunda zamanında karar verememeleri ve geri çekilmeyi bir eksiklik olarak görmeleri olduğunu belirtmiştir. Burada dikkati çeken nokta, Mustafa Kemal Atatürk'ün günlüğünde belirttiği bu düşüncelerini daha önceden, hem askerlik mesleğine dair yayımladığı kitaplarında belirtmiş olması hem de 1916'da Muş'ta, Ruslara karşı uygulamış olmasıdır. Ayrıca yıllar sonra, Millî Mücadele'nin yürütüldüğü sırada, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sırasında Yunan kuvvetleri karşısında tutunamayan Türk ordusunu Sakarya'nın doğusuna çekmiştir. Bu örnekler, Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerinin sadece teorik olmadığını, kendi yaşamında pratik bir değerinin de olduğunu göstermektedir.

Günlüğünde askerî birliklerin başarılı olmasının nedenlerini de irdeleyen Mustafa Kemal Atatürk, askerî kuvvetlerin başarılı olmasında başlarında bulunan komutanların sahip oldukları özelliklerin de etkisi olduğuna vurgu yaparak bir komutanın ününün, cesaretinin, kendine olan güveninin derecesinin başında bulunduğu askerî kuvvetin başarılı olmasında önemli etkenlerden biri olduğunu söylemiştir.

Hakan UZUN

KAYNAKÇA

Kitaplar

Atatürk'ün Askerliğe Ait Eserleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1959.

BAYUR, Hikmet, **Atatürk Hayatı Ve Eseri**, C. I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1990.

İĞDEMİR, Uluğ, **Atatürk'ün Yaşamı 1881-1938**, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

AFETİNAN, M. **Kemal Karlsbad Hatıraları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, Ankara 1992.

ORTAYLI, İlber, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

PAYASLI, Volkan – DUMAN, Olcay Özkaya, **Tarihe Tanık ve Adanmış Bir Ömür Afet İnan**, Gece Kitaplığı, Ankara 2018.

Makaleler

KENDİRCİ M., KADIOĞLU A., MİROĞLU C., "Atatürk ve Üroloji", **Türk Üroloji Dergisi**, S 26, 2000, s. 145-149.

UZUN, Hakan, “Yazdığı Eserlerde Atatürk’ü Tanımak ve Anlamak: M. Kemal Atatürk’ün Karlsbad Hatıraları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 59, Güz 2016, s. 165-180.

İnternet Kaynakları

<https://www.karlovyvary.cz/sites/default/files/prirucka/kvguide> Erişim tarihi: 15.07.2021.

28/11/2023 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/afetinanin-m-kemal-ataturkun-karlsbad-hatiralari/?pdf=4196> adresinden erişilmiştir